

KANGASNIEMEN KUNTA
Tarkastuslautakunta

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2019

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2019

Kunnanvaltuustolle

1. Tarkastuslautakunta

Kunnanvaltuuston päätöksellä 12.6.2017 § 39 on toimikaudeksi 2017-2020 tarkastuslautakuntaan valittu seuraavat jäsenet ja henkilökohtaiset varajäsenet:

Puheenjohtaja	Varsinainen jäsen Matti Tulla	Varajäsen Jari Särkkä
Varapuheenjohtaja	Juhani Raatikainen	Raija Vinkola
Jäsenet	Marjo Heikkinen	Mika Laitinen (12.11.2018 alk.) Elina Partanen (12.11.2018 asti)
	Petri Pylvänäinen Mervi Savolainen	Erkki Paatola Ansa Riikonen

Lautakunnan sihteerinä on toiminut tilintarkastaja Aki Rusanen BDO Audiator Oy:stä.

Toimikauden alussa lautakunta on laatinut arvioinnin nelivuotissuunnitelman koko toimikaudelle.

Vuoden 2019 toiminnan ja talouden käsittelyä varten on lautakunta kokoontunut yhdeksän (9) kertaa. Vuodelle 2019 työohjelman mukaisesti lautakunnan painopistealueina olivat: elinkeinotoimi, ESSOTEn siirrettyjen palvelujen kustannuskehitys ja toimivuus, henkilöstö, perusopetus, varhaiskasvatus, kirjastotoimi, nuorisotoimi, tekniset palvelut, vesilaitos, rahoitus ja investoinnit. Lisäksi on saatu katsaus Kangasniemen Vuokratalot Oy:n toiminnasta. Kokousten yhteydessä on saatu selvityksiä kunnan talouden kehityksestä ja talousarvion toteutumisesta. Kokouksissa on kuultu kunnanjohtajaa ja muita kunnan johtavia ja tulosityksikköjen toiminnasta vastaavia viranhaltijoita. Lautakunnan jäsenet ovat tutustuneet hallinnon pöytäkirjoihin, toiminta- ja taloussuunnitelmiin sekä tilinpäätökseen. Lautakunta tutustui kunnan varastoon ja puhdistamoon paikanpäällä.

Lautakunta on saanut selonteon vuoden aikana vastuullisen tilintarkastajan suorittamasta tarkastuksesta ja käsitellyt tilintarkastuskertomuksen.

Lautakunnan työskentelyssä on otettu huomioon lautakunnan jäsenten esteellisyysdet.

Kuntalain mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on valvoa sidonnaisuusilmoitusten tekoa. Kuntalain 84 §:n mukaan sidonnaisuusilmoitus tehdään tarkastuslautakunnalle, joka valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuuston tiedoksi. Kunnanvaltuusto on saanut sidonnaisuusilmoitukset tietoonsa 16.12.2019 § 51. Lisäksi ilmoitukset ovat nähtävissä kunnan nettisivuilla.

Vuoden 2018 arviointikertomus on käsitelty kunnanvaltuustossa 10.6.2019 § 24. Kertomus on merkitty valtuuston tietoon saatetuksi ja samalla valtuusto päätti pyytää tarkastuslautakunnan esittämät selvitykset kunnanhallitukselta lokakuun 2019 loppuun mennessä. Kunnanvaltuusto on saanut 23.9.2019 § 34 arviointikertomuksessa pyydetty selvitykset. Annetut selvitykset ovat riittävät. Selvityksen mukaan pakollisiin kunnossapitotöihin varataan tarvittava määräraha käyttötalouden budjettiin 2020.

Edellä kuvattujen tietojen perusteella tarkastuslautakunta antaa Kuntalain 121 §:n mukaisen arviointikertomuksen vuodelta 2019.

2. Tavoitteiden toteutuminen

Vuoden 2019 tilinpäätös muodostuu yhdestä tilinpäätös –asiakirjasta (toimintakertomus, tilinpäätös, konsernitilinpäätös ja taseyksikkönä esitetty vesihuolto). Erillisenä raporttina tehdään henkilöstöraportti, mikä ei ole osa varsinaista tilinpäätöstä.

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuusto päättäessään talousarviosta ja –suunnitelmasta, hyväksyy kunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarviossa ja tilinpäätöksessä tavoitteita ja niiden toteutumia on selostettu talousarvion mukaisessa järjestyksessä. Tavoitteiden asettelu pohjautuu kuntastrategia 2017-2021:een.

Valtuustokauden keskeisinä tavoitteina ovat:

Yhteisöllisyys: Kuntalaisten, vapaa-ajan asukkaiden ja sidosryhmien yhteisöllisyys ja aktiivinen osallistuminen

Ympäristö: Viihtyisän ja eläväisen kuntakeskuksen sekä maaseutumaisen asumisen kehittäminen

Yritystoiminta: Elinkeinotoiminnan ja työllisyyden edistäminen

Visiona on ”Leikkiviä lapsia Puulan puhtaassa luonnossa”

- Visiomme hyvinvoivasta ja elinvoimaisesta Kangasniemestä vuonna 2025.

Kangasniemi on vuonna 2025 aktiivinen perheisiin panostava kunta, jossa on monipuoliset ja toimivat palvelut. Kunta saa voimaa eläväisestä keskustastaan, virkeistä kylistään ja aktiivisista yrityksistä ja järjestöistään. Kangasniemi tunnetaan puhtaasta luonnostaan ja sen ympärille rakentuvista virkistys- ja harrastusmahdollisuuksista.

Strategisiksi painopisteiksi vuosille 2017-2021 on määritetty:

- ☐ Olemme huolehtiva kumppani
- ☐ Olemme yhteisöllisen maaseutuasumisen esiin nostaja
- ☐ Olemme perheystävällinen palvelutarjoaja

Jokaisella strategiselle painopisteelle on asetettu useita tavoitteita valtuuskauden aikana toteutettavaksi. Samalla on määritelty miten tavoitteen toteutumista arvioidaan ja kenellä on vastuu tavoitteen saavuttamiseksi. Kuntastrategiassa asetettuja tavoitteita toteutetaan vuosittain talousarviossa hyväksytyillä talousarviovuoden tavoitteilla.

Em. määritteiden lisäksi talousarvio sisältää vastuualueittaiset tulokortit joissa on määritelty vastuualueittaiset tavoitteet. Samoin tulokorteissa on toiminnan laajuutta kuvaavia suorite- ja kustannustietoja.

Tilinpäätösasiakirjoihin ja tehtäväalueisiin tutustumisensa perusteella tarkastuslautakunta esittää omassa arviointikertomuksessaan lähinnä niitä asioita, joihin se on yksityiskohtaisemmin tutustunut tai joita sen mielestä ei ole riittävästi tuotu esille toimintakertomuksessa.

Yleistä

Valtiontalouden tasapainottamistoimien vaikutukset ovat jo pitkään heijastuneet voimakkaasti kuntatalouteen. Selvimmin tämä näkyy kuntien valtionosuuksien määrässä. Valtionosuudet ovat pienentyneet valtionosuusleikkausten vuoksi. Lisäksi valtionosuuksien rahamäärä ei ole seurannut kustannusten todellista muutosta. Vuoden 2020 valtionosuuksissa tätä ongelmaa on pyritty poistamaan.

Verotulojen tilitykset kunnille ovat muodostuneet ongelmaksi. Vuonna 2017 tilitettiin liikaa verotuloja ja tämä oikaistiin vuonna 2018. Vuoden 2019 verotilityksen ongelmaksi muodostui verokorttiuudistus ja tulorekisteri. Kuntien verotulojen kertymä laahasi pitkin vuotta jäljessä ja vasta vuoden loppupuolella tilanne vähitellen alkoi korjaantua. Myös vuoden 2020 puolella tämä ongelma vielä jatkuu, mutta ilmeisesti vähäisempänä. Verotulot ovat kuntien merkittävin tulolähde. Tämän vuoksi sen oikeellisuudella on suuri merkitys vuosituloksen kannalta.

Yleinen talouden kehitys ja työllisyys on parantunut viimevuosien aikana. Tämä kehitys nyt katkeaa dramaattisesti maailman laajuisen koronapandemian vuoksi. Mikä ja millä aikataululla tällä on vaikutus kuntatalouteen selviää jo kevään 2020 aikana. Missä määrin valtion taholta kompensoidaan sakkaavaa verotulojen kehitystä kunnille.

Vuoden 2019 tilinpäätösennusteen mukaan 56 kunnalla vuosikate jää negatiiviseksi. Alijäämäisten kuntien määrä on huomattavasti tuota lukua suurempi. Kuntatalouden vuodesta 2019 on ennakoitu numeroiden valossa "historian huonointa". Etelä-Savossakin kuntatalouden yleinen kehitys jäi selvästi ennakoitua heikommaksi. Kangasniemen kunta ei tehnyt tästä poikkeusta.

Kunnan talouden kehitys heikkeni vuoden kuluessa sekä verotulojen kertymisen vuoksi että Essote kuntayhtymän laskutuksen myötä. Vuoden lopulla tehtiin korjaavia toimenpiteitä yt-neuvottelujen kautta. Pysyvillä toimenpiteillä kunnan omassa palvelutoiminnassa talouden tasapainottamisella tavoiteltiin yhteensä 1,5 milj. euron kokonaisvaikutusta. Toimenpiteet toteutetaan kokonaisuudessaan vuosien 2020 ja 2021 aikana ja toimenpiteiden henkilöstömenojen tavoiteltava osuus on 0,5 milj. euroa. Henkilötyövuosikuluissa tämä merkitsee, että neuvottelujen tavoitteena oli enintään 15 henkilötyövuoden vähenemä kunnan henkilöstöstä seuraavan kahden vuoden kuluessa.

Toiminnallisesti kunnan toiminta muuttui olennaisesti vuoden 2017 alusta kun perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen palvelujen järjestäminen siirtyi Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymän vastuulle. Essoten toiminta muodostaa kunnan käyttötaloudesta n. 58 %. Essoten talouden seurannassa on ollut puutteita ja tämä on vaikeuttanut siten myös kunnan talouden ajantasaista seurantaa.

Sitovien tavoitteiden toteutuminen

Vuoden 2019 talousarvio pohjautui kuntastrategiaan valtuustokaudelle 2017-2021. Vuoden 2019 tilinpäätöksessä on selvitetty strategisten tavoitteiden toteutumista. Samoin tulokorteilta käy ilmi valtuuston eri palvelualueille esittämät tavoitteet. **Valtuustokauden keskeisiä tavoitteita tilinpäätöksessä ei ole laajemmin selvitetty.** Lähinnä yritystoiminta koskevan tavoitteen toteutumista on selostettu tilinpäätöksen alun yleistä osassa.

Vastuualue/palvelualue-tavoitteet

Palvelualuekohtaisissa tulostuloksissa on asetettu erilaisia tavoitteita ja niiden toteutuma on esitetty. Tässä yhteydessä tuodaan esille joitakin huomion arvoisia asioita joita ei muutoin ole arvioitu.

Kunnanhallituksen alaisten toimintojen toimintatulot olivat talousarviossa 1,083 milj.euroa ja toteutuma oli 1,172 milj.euroa. Toimintakulut talousarviossa 28,793 milj.euroa ja toteutuma oli 27,945 milj.euroa. Nettomenot (toimintakate) talousarviossa olivat 27,655 milj.euroa ja toteutuma oli 26,773 milj.euroa. Nettomenot alittivat talousarvion 0,822 milj.eurolla. Alitus tuli pääosin sosiaali- ja terveystaloustalouden menoihin vuoden aikana myönnetystä 2 milj.euron lisäyksestä. Kaikkea lisämäärärahaa ei tarvittu. Sosiaali- ja terveystaloustalouden menot olivat 24,705 milj.euroa (ta:ssa lisäyksen jälkeen 25,319 milj.euroa) kun edellisvuonna olivat 24,230 milj.euroa.

Tavoitteena ollut osallistuvaa budjetointia testattiin lukion piha-alueen suunnittelussa. Kunnan nettisivut on nyt uudistettu. Kunnan viestintään on kiinnitetty erityistä huomiota. Viestintäsuunnitelman on kunnanhallitus hyväksynyt 20.1.2020. Kunnan viestinnän merkitystä on myös kunnanjohtaja korostanut toimintakertomukseen sisältyvässä kunnanjohtajan katsauksessa.

Uusia työpaikkojen synty jäi alle tavoitteena olleen 50 ja toteutuma oli 42. Uusia yrityksiä perustettiin 24, mikä oli 4 yli tavoitteen. Poistuneiden työpaikkojen ja yritysten määrää ei ole tilastoitu, joten nettomuutokset jäänevät pienemmiksi. Väestön muutossa ei päästy positiiviseen taseeseen vaan jäätin hieman alle -8:aan. Työttömyysaste nousi merkittävästi. Tavoitteena olleeseen alle 10 %:n tasoon ei päästy. Toteutuma oli 10,9 % ja Etelä-Savossa 10,6 %. Edellisvuonna kunnan työttömyys oli Etelä-Savon alhaisin ollen 9,4 %.

Sosiaali- ja terveystaloustalouden lähipalveluissa ei tapahtunut olennaisia muutoksia.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan alaisten toimintojen toimintatulot talousarviossa olivat 0,489 milj.euroa ja toteutuma oli 0,621 milj.euroa. Toimintakulut talousarviossa olivat 8,857 milj.euroa ja toteutuma oli 8,977 milj.euroa. Nettomenot olivat talousarviossa 8,398 milj.euroa ja toteutuma oli 8,356 milj.euroa. Kokonaisuutena sivistys- ja hyvinvointilautakunnan alaisissa toiminnoissa toimitettiin valtuuston myöntämän talousarvion puitteissa.

Hallinto- ja lautakuntapalveluiden toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet tavoiteasetannan mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat muutoin toteutuneet tavoitteen mukaisesti paitsi avointa varhaiskasvatusta ei toteutettu kirkonkylän alueella.

Opetukselle määritellyt toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Opetuksen kustannustehokkuuteen vaikuttaa merkittävästi oppilasmäärät. Perusopetuksessa oppilasmäärä kasvoi 5:llä edellisvuoteen nähden ja oli 435 oppilasta. Lukion kohdalla kehitys oli päinvastainen ja oppilasmäärä aleni 4:llä edellisvuoteen nähden ja oli 67. Kokonaisuutena opetustaloustalouden nettokustannus oli talousarvion mukainen. Edellisvuoteen nähden nettomenot kasvoivat 1,8 %.

Myös vapaa-aikatoimen toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet. Kirjaston osalla tavoitteena oli kasvattaa kirjastokäyntien määrää. Toteutuma oli n. 53.664 kävijää kun

tavoite oli 80.000 kävijää. Tavoite on ollut ilmeisen ylimitoitettu. Edellisvuonna kävijöiden määrä oli 52.993. Elokuviissa kävijöiden määrä oli 3.071 tavoitteen ollessa 3.500. Edellisvuonna kävijöitä oli 3.855.

Teknisen lautakunnan alaisten toimintojen toimintatuotot olivat talousarviossa 3,593 milj.euroa ja toteutuma oli 3,670 milj.euroa. Toimintakulut talousarviossa olivat 4,710 milj.euroa ja toteutuma oli 4,741 milj.euroa. Nettomenot olivat talousarviossa 1,116 milj.euroa ja toteutuma oli 1,071 milj.euroa. Teknisen lautakunnan alaisissa toiminnoissa toimittiin kokonaisuutena määrärahojen osalta talousarvion puitteissa. Yksittäisten tulosityksikköjen menomäärärahoissa ei tapahtunut merkittäviä poikkeamia.

Kiinteistöveroprojekti on edennyt ja kartoitustyötä on tehty vuoden 2019 lopussa on 30 % kiinteistöistä. Tavoitteena on vuoden 2023 loppuun mennessä saada kaikki kiinteistöt kartoitetuksi. Tavoiteaikataulusta ollaan jäljessä ja syy on projektia varten rekrytoiden henkilön irtisanoutuminen.

Kiinteistöjen PTS:n teko on edennyt hitaasti. Tavoitteena oli että kaikkien kiinteistöjen PTS ja salkutus tehty. Vuoden aikana on tehty vain paloaseman osalta PTS. Salkutus on aloitettu. **Kiinteistömassaan liittyvien riskien tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi PTS:n tekoa tulee nopeuttaa.**

Ruokapalveluiden tavoitteena oli vastuulliset elintarvikehankinnat, jossa kotimaisuusaste on 85 %. Toteutuma oli 86 % (edellisvuonna 83 %).

Lupapalveluissa tavoitteena oli sähköisen lupapalvelun kattavuus. Tavoitteena oli, että 80 % rakennus- ja toimenpideluvista haetaan sähköisesti. Toteutuma oli jopa 85 %. Tietotekniikan hyödyntäminen lupapalveluissa on toteutunut hyvin.

Toiminnan tehokkuutta ja tuottavuutta voidaan seurata tuotettujen palvelujen yksikkökustannusten kautta. Nyt talousarviossa ja tilinpäätöksessä on edelleen niukasti eri toimintojen suoritekustannuksia (yksikköhintoja) ja ylipäättään suoritettietoja.

3. Toiminnan arviointi

Toimintavuoden aikana tarkastuslautakunta on tutustunut tarkastussuunnitelman mukaisesti yksityiskohtaisemmin joihinkin yksittäisiin toimintoihin. Tämän perusteella tarkastuslautakunta toteaa seuraavaa:

Toiminta ja talouskatsaukset

Vuoden aikana tarkastuslautakunta on saanut kokouksissaan ajankohtaista ja ajantasaista tietoa kunnan toiminnan ja talouden kehityksestä. Katsauksissa on todettu, että kunnan oman toiminnan kustannukset ovat pysyneet hallinnassa mutta sote-kustannukset ovat hallitsemattomasti nousseet. Lisäksi verotilitysten jälkeen jääneisyys aiheuttaa ongelmaa verokertymän arvioinnissa. Kunnan taseesta on saatu myytyä vanhainkotirakennus mistä ei aiheutunut myyntitappiota.

Tilikauden tuloksen on ennakoitu jäävän selvästi alijäämäiseksi ja näin myös kävi.

Kangasniemen Vuokratalot Oy

Kunnan vuokratalojen talouden tilanne on ongelmallinen. Vuokra-asuntojen kysyntä on heikkoa ja tämä näkyy asuntojen vuokrausasteessa ja sitä kautta yhtiölle kertyvissä tuloissa. Heikko talouden tilanne ei ole mahdollistanut rakennusten laajempia peruskorjauksia ja tämä on johtanut rakennuskannan heikentymiseen. Sillä on samalla

vaikutus myös asuntojen haluttavuuteen. Asuntokannan vähentäminen purun kautta on myös kallis toimenpide. Lisäksi purku ei poista kohteisiin sisältyviä mahdollisia lainoja. Uudisrakentamiselle ei ole tarvetta vaikka parempikuntoisiakin asuntoja tarvitaan. **Vuokratalojen tilanteen parantamiseksi tulee laatia pitemmän aikavälin kehittämissuunnitelma yhteistyössä ARA:n kanssa. Vuokratalojen tekniseen isännöintiin tulee kiinnittää huomiota.** Lisäksi sosiaalisen isännöinnin saantimahdollisuus tulee selvittää.

Kunnan sote-toimintojen järjestäminen

Lähipalvelujen palveluverkkopäätökset tehdään joko valtuusto/hallitus/kuntayhtymän johtajan päätöksinä. Em. päätöksillä vaikutetaan merkittävästi kuntalaisten lähipalvelujen saamiseen. Kangasniemen kunnan sote-toimintojen taso on pysynyt edellisen vuoden tasossa eli kohtuullisen hyvällä tasolla. Merkittäviä heikennyksiä ei ole tullut. Suurimpina ongelmina on virkalääkäreiden puute ja tätä on jouduttu paikkaamaan ostopalvelujen kautta. Kustannuksiltaan ostopalvelujen käyttö on huomattavasti virkalääkäritoimintaa kalliimpi. Vanhus- ja vammaispalveluissa asiakasmäärä on nopeassa kasvussa. Kasvuun on vastattu kotihoitotoiminnan kehittämisellä. Kotihoidettavien määrä on alentunut, mutta hoidon kesto kasvaa. Kotona hoidettavien määrä on paljon suhteessa muihin kuntiin. Varsinaista laitoshoidtoa ei ole. Soten oma erikoissairaanhoito on hieman laskenut, mutta kauttalaskutuksen osuus on kasvanut, kokonaiskustannuksissa on selvä kasvu. Asiakaspalautetta kerätään jatkuvasti. Annetun palautteen määrä on jäänyt kuitenkin vähäiseksi. Kesäasukkaat ovat tyytyväisiä kesäaikana saamiinsa palveluihin. Toiminnasta saatavan tilastotiedon saannissa on edelleen viiveitä. Potilas- ja sosiaaliasiamiehen raporttien kautta saadaan tietoa myös palvelujen toimivuudesta.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma on käytössä. Varhaiskasvatuksen laatuun kiinnitetään paljon huomiota. Kuluvan vuoden määrärahoissa oli lievä ylityspaine. Hoidon kysyntään on pystytty vastaamaan lain edellyttämällä tavalla. Kotihoidontuen kysyntä on alenemassa. Päivähoitoa joudutaan järjestämään hyvin vaihteleviin hoidon tarpeisiin ja tämä aiheuttaa henkilöjärjestelyjä ja myös kustannuksia. Toimintaa hoidetaan ammattitaitoisella henkilöstöllä. Henkilöstön saatavuus on ollut hyvä myös sijaisten kohdalla. Toiminnassa on kokonaisuudessaan pystytty hyvin vastaamaan hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tavoitteisiin. Toiminnassa ei ole suurempia investointitarpeita.

Perusopetus ja koulukeskus

Valtuuston asettamat toiminnalliset tavoitteet perusopetuksessa toteutuivat. Samoin taloudessa toimittiin talousarvion puitteissa. Yläkoululla opetusryhmien koko on kohtuullisen suuri varsinkin seuraavan kolmen vuoden aikana, kun alakouluilta siirtyy suurempia ikäluokkia seuraaville luokille. Pitemmällä aikavälillä perusopetuksen oppilasmäärä on aleneva. Tämä tuo paineita talouden sopeutukseen. Sopeutus voi johtaa kouluverkon uudelleen tarkasteluun. **Opiskeluhuollon palvelut eivät ole riittäviä. Viime aikoina ei ole ollut kuraattoripalveluja saatavissa paikan päällä.** Lainsäädännön edellyttämässä määrärajoissa pysyminen tältä osin on ongelmallista. Oppilaiden perusryhmät ovat osittain liian suuria ja tämä aiheuttaa ahtautta ja käytöshäiriöitä tuntitilanteissa sekä kuormittaa oppilaiden lisäksi erityisesti opettajia.

Kansis -rakennus suunniteltiin pienluokissa toimimiseen ja sopeutuminen suurryhmiin tuo nyt ongelmia. Tietotekniikka on toimivaa ja samoin kuin muu opetusvälineistö ja niiden käyttöön on saatu riittävä opastus. Ulkoiset yhteydet voisivat vaatia parantamista.

Koulukuljetusten reittien suunnittelu on tehostunut. Yhteistyö muiden tahojen kanssa on toimivaa.

Kirjasto

Kunnan kirjastoimella on asianmukaiset ja viihtyisät toimitilat. Kirjastosta on muodostunut yksi merkittävimmästä kunnan kulttuuripalvelusta ja myös tila kuntalaisille. Kirjaston tarjoamat palvelut ovat erittäin monipuoliset. Kirjaston aukioloaikoja on jatkettu omatoimilainauttoiminnalla. Valtuuston määrittämät taloudelliset tavoitteet toteutuivat. Lainausten määrä on pysynyt edellisen vuoden tasossa. Kirjaston lainausmäärät ja kävijämäärät ovat vakiintuneet Etelä-Savon keskiarvotasoon. Kirjaston toimikulut asukasta kohden ovat maltilliset. Hankerahoituksella on merkittävä vaikutus kirjaston toimintaan. Kirjastoaineiston hankintamäärärahat tulee pitää asiallisella tasolla. Tällä turvataan kirjaston perustoiminnan järjestäminen asianmukaisesti.

Elinkeinotoimi

Valtuuston määrittämät toiminnalliset tavoitteet pääosin toteutuivat. Taloudelliset tavoitteet toteutuivat talousarvion mukaisena. Kunnan elinkeinomyönteisyys ja elinkeinotoimi on saanut hyvät arviot yrittäjäkyselyssä. Vuonna 2018 järjestetyssä ELPO-kyselyssä Kangasniemi sijoittui Etelä-Savossa toiseksi parhaaksi kunnaksi, kokonaisarvosanalla 7,2. Työttömyysaste vuoden lopussa jäi korkeahkoksi ja selvästi tavoitetta heikommaksi. Erityisesti vuoden lopulla työttömyys lisääntyi merkittävästi. Lokakuussa työttömyysaste oli 8,6 % kun se vuoden lopussa oli 10,9 %. Kuntaa markkinoidaan usean eri kanavan kautta. **Markkinoinnissa kohdentamista tulee vielä terävöittää. Kunnan sijoittumismahdollisuutta yrityksille tulee vielä nykyistä enemmän korostaa.** Uusien yritysten sijoittumiselle kunnan sijainti on hyvä. Teollisuusalueena Lapaskankaan alue on jo merkittävä yrityskeskittymä. **Kunnallisteknisellä valmiudella olevia teollisuustontteja ei ole kuitenkaan riittävästi.** Seudullisella yhteistyöllä ja hanketoiminnalla pystytään lisäämään kunnan elinkeinotoimen näkyvyyttä. Kunnan ja myös yksityisten omistuksessa olevia tyhjiä elinkeinotiloja on markkinoitava aktiivisesti. Kunnan hallinto-organisaation uudistamisessa elinkeinotoimen roolia on mahdollista terävöittää. Kunnan ja kunnan yksittäisten yritysten välistä kanssakäymistä tulee edelleen lisätä.

Nuorisotoimi

Valtuuston asettavat toiminnalliset tavoitteet ovat pääosin toteutuneet. Taloudessa on toimittu valtuuston hyväksymän talousarvion puitteissa. Toimitilat ovat riittävät ja toimivat. Käytäntöön toimintaan saadaan resursseja Etsivä nuorisotyön hankeen kautta. Hankkeen merkitys nuorisotyölle on merkittävä syrjäytymistä ennalta ehkäisevänä toimintana. Lisäksi hanketoimintana järjestetään työpajatoiminta. Nuorisovaltuusto toimii aktiivisesti. Toiminnassa painottuu merkittävästi sosiaalityönkin rooli. Koulunuorisotyötä tulisi kehittää, sillä tällä hetkellä siihen käytetty aika on vähäinen. Ohjaustoimintaa rajoittaa nykyinen resurssien niukkuus. Yhteistoimintaa haetaan aktiivisesti muiden nuorisotoimintaa tekevien tahojen kanssa. Toimintaa järjestetään pääasiassa omissa tiloissa. Ostopalvelutoiminnan osuus on vähäinen. Nuorisotyö on saavuttanut hyvin kunnan nuorison ja toiminta on kokonaisuudessaan monipuolista ja aktiivista.

Vuoden 2019 investoinnit

Vuoden 2019 investointien määrä jäi selvästi alle talousarvion. Investointien toteutumista haittaa jonkin verran urakoitsijoiden vähäisyys ja tämän vuoksi osa hankkeista siirtyy. Valtuustoon menevässä talousarviossa olisi tarpeen investointikohteita selostaa tarkemmin.

Kunnan taseesta on saatu myytyä vanhainkotirakennus mistä ei aiheutunut myyntitappiota. Terveyskeskuskiinteistö muodostaa merkittävimmän taseriskin kunnan taseessa.

Investointien osalta on seurattava tilannetta, että onko nykyinen talouden tila pysyvä vai tuleeko tilanne paranemaan. Tämä vaikuttaa olennaisesti kunnan investointimahdollisuuksiin.

Henkilöstö

Henkilöstöön liittyviä asioita selostetaan tarkemmin erikseen laadittavassa henkilöstöraportissa. Kunnan kokonaishenkilöstön määrä aleni hieman edellisvuodesta ja oli 176 (ed.v.177). Kunnan henkilöstömäärä aleni nykyiselle tasolle sote-henkilöstön siirryttyä ESSOTEn palvelukseen vuoden 2017 alussa.

Henkilöstön sairauspoissaolot vaihtelevat vuosittain. Sairaspäivien määrä oli 2.102 päivää (ed.v. 1.627 kalenteripäivää). Henkilöä kohden sairaspäivien määrä on n. 11,4 päivää/vuosi (ed.v. 9,0). Sairaspäivien määrä kasvoi edellisestä vuodesta, mutta kokonaismäärä oli vielä maltillinen. Sairaspäivien aiheuttama todellinen kustannus on riippuvainen siitä, minkä verran sijaisia tarvitaan poissaolojen paikkaajaksi. Työterveyspalvelujen kustannukset kasvoivat 87.163 eurosta 126.554 euroon. Vuoden lopulla läpi vietiin yt-prosessi minkä tuloksena kunnan henkilöstömäärä tulee vähentymään vuosien 2020-2025 aikana 18,5 henkilötyövuotta. Suurin osa vähennyksestä tulee toteutumaan eläköitymisien kautta.

4. Kokonaistaloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Kunnan talouden keskeisiä tunnuslukuja: (1000 euroa)

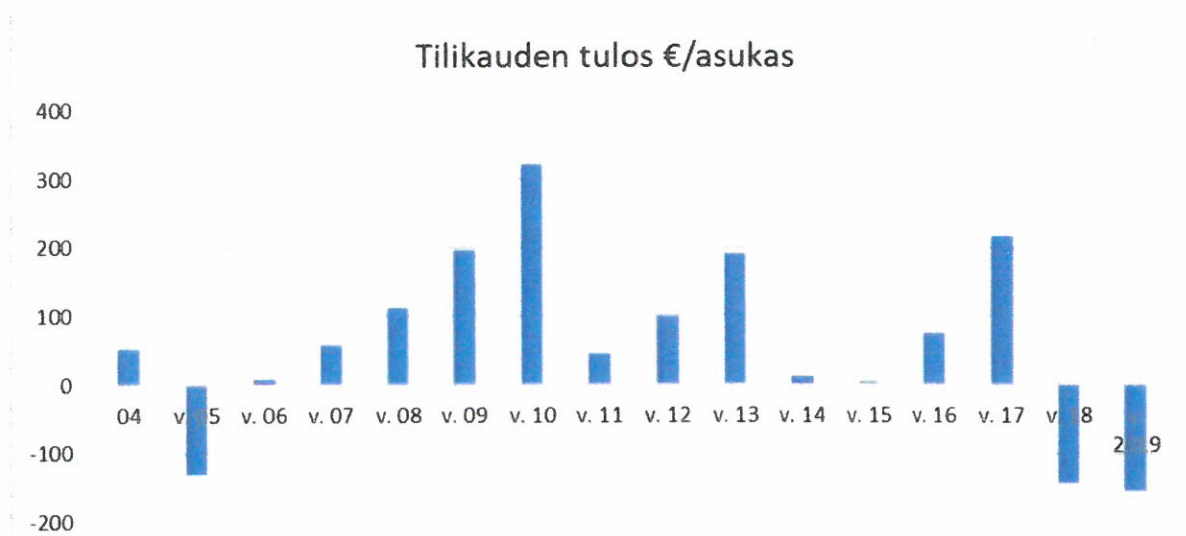
Kunnan tuloslaskelma on nyt vertailukelpoinen edelliseen vuoteen nähden koska ESSOTEn toiminnot sisältyvät molempiin vuosiin.

	2018	2019	Muutos %	Muutos €
Toimintatuotot	2 946	3 000	1,8	54
Henkilöstökulut	7 871	8 167	3,8	296
Palvelujen ostot	-27 547	-28 049	1,8	502
Aineet ja tarvikkeet	-1 391	-1 439	3,5	48
Avustukset	-850	-895	5,4	45
Muut toimintakulut	-641	-649	1,2	8
Toimintakulut yhteensä	-38 303	-39 199	2,3	896
Toimintakate	-35 357	-36 199	2,4	842
Verotulot	18 063	18 514	2,5	451
Valtionosuudet	18 115	18 372	1,4	257
Rahoitustuotot ja -kulut	64	157	145,3	93
Vuosikate	886	844	-4,71	-42
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 669	-1 672	0,2	3
Tilikauden tulos	-782	-828	5,9	46
Tilikauden yli/- alijäämä	-782	-828	5,9	46

Ulkoiset toimintatulot pysyivät jokseenkin edellisen vuoden tasossa. Toimintamenot kasvoivat 0,896 milj.euroa. Toimintakate heikkeni 0,842 milj.euroa eli 2,4 %. Verotulot kasvoivat edelliseen vuoteen nähden 0,451 milj.euroa ja valtionosuudet kasvoivat edellisvuodesta 0,257 milj.euroa. Yhteenlaskettuna verotulojen ja valtionosuuksien muutos oli 0,708 milj.euroa. Verotulojen ja valtionosuuksien kasvun ja toimintakateen heikkenemisen kautta kunnan talous heikkeni n. 0,134 milj.euroa. Yksittäisen vuoden muutos ei ollut merkittävä. Olennaista oli se, että vuonna 2019 ei pystytty parantamaan toimintakatetta ja verotulot ja valtionosuudet jäivät alhaiselle tasolle vaikka niitä kertyikin vähän edellisvuotta enemmän.

Vuosikate oli 0,844 milj.euroa (ed.v. 0,887 milj.euroa). Tilikauden tulokseksi ja alijäämäksi jäi 0,828 milj.euroa (ed.v. 0,782 milj.euroa). Toteutunut vuosikate ja alijäämä olivat selvästi heikompia kuin mitä varsinaisessa talousarviossa ennakoitiin.

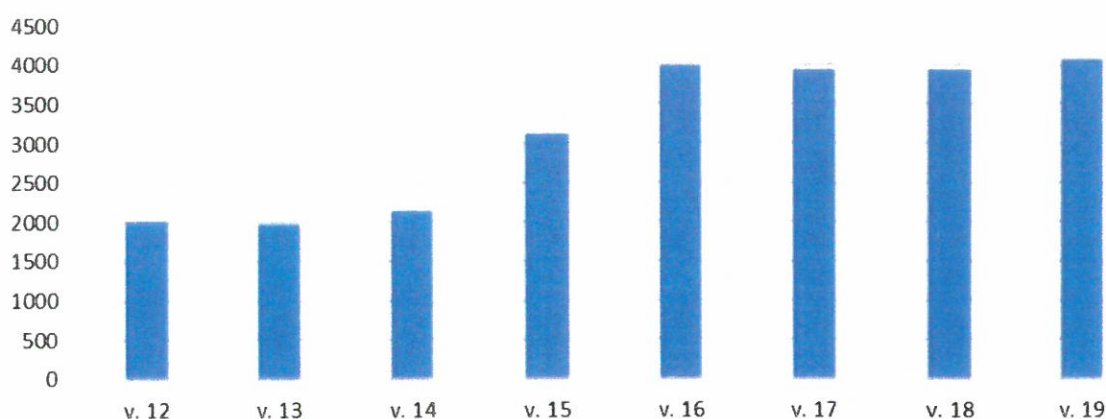
Kunnan tilikauden tuloksen kehitys vuosina 2005-2019 €/asukas on seuraavassa:

Omavaraisuusaste oli 46,6 % (ed. v. 48,7%). Omavaraisuusaste on n. 15 % alle maan keskitason. Lainakanta oli 21,744 milj.euroa ja asukasta kohden lainaa oli vuoden lopussa 4.057 euroa (ed.v. 3.935 euroa). Lainamäärä on noin 800 euroa yli koko maan kuntien keskiarvosta. Lainamäärä kasvoi investointitoiminnan myötä ja heikon oma tulorahoituksen vuoksi. Kankaisten koulun rakentamisen jälkirahoituksen tilitykset parantaa puolestaan rahoitustilannetta. Varsinaisia lainasaamisia oli vuoden lopussa 1,3 milj.euroa. Lainasaamisten määrä on hieman alentunut. Taseessa pitkäaikaisten lainojen osuus on 44 % ja lyhytaikaisten lainojen osuus 56 %.

Kunnan lainamäärä euroa/asukas on kehittynyt seuraavasti:

Lainaat €/asukas

Tytäryhtiöiden puolesta taattujen lainojen määrä oli n. 3,837 milj.euroa. Muiden puolesta annettuja takauksia oli 1,629 milj.euroa. Takausvastuiden määrä on yhteensä 5,466 milj.euroa. Vastuiden määrä aleni edellisvuodesta sekä konsernitakausten että muiden osalta.

Tilinpäätös sisältää täydellisen konsernitilinpäätöksen. Konserni koostuu 4:stä tytäryhtiöstä ja 4:stä kuntayhtymästä. Konsernin tulos on alijäämäinen 1,470 milj.euroa ja kertynyttä alijäämää on konsernitaseessa 2,417 milj.euroa. Konsernin tulosta heikentää sekä kunnan että konserniyhteisöjen tulokset. Konsernitaseen loppusumma on 56,930 milj.euroa. Konsernitasetta kasvattaa kunnan vuokrataloyhtiö, yhtiöitetty kunnantalo ja teollisuustaloyhtiö sekä kuntayhtymät. Kuntakonsernin lainakanta oli 30,815 milj.euroa. Lainamäärä kasvoi edellisestä vuodesta. Asukasta kohden konsernilainat ovat 5.749 euroa (ed. v. 5.605 euroa). Konsernin lainamäärä on vielä n. 500 euroa/asukas alle maan keskiarvon. Kunnan konsernille asettamat tavoitteet liittyivät lähinnä vuokra-asuntoihin. Kunnan vuokratalojen käyttöaste oli toimintavuonna edelleen heikko. Kunnan vuokra-asunnot on oltava olennainen osa kunnan kiinteistöstrategiaa. Tilatarkasteluissa on aina oltava mukana kaikki konserniin kuuluvat kiinteistöt. **Tarvittaessa nykyisiä vuokra-asuntoja on myös purettava tai sitten mahdollinen liikkapapasiteetti tulee myydä.**

Arviointimenettely

Uuden kuntalain mukaan kunnan arviointimenettely voidaan käynnistää, jos seuraavat raja-arvot täyttyvät:

Mittari	Raja-arvo	Kunta
Alijäämä konsernissa €/asukas	yli -1000 €	-451 €
Konsernin vuosikate €/asukas	neg.	224
Tulovero-%	n. 20,88	20,75
Konsernilainat €/asukas	n. 9.000	5.749
Konsernin suht. velkaant. %	väh. 50 %	63 %

Uuden kuntalain mukaiset arviointimenettelyn kriteeri täyttyy vain konsernin suhteellisen velkaantuneisuuden osalta. Uuden kuntalain mukaisia kriteerejä sovelletaan vuonna 2020.

Talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden määrärahojen sitovuustaso on vastualueen bruttomenot ja -tulot. Talousarviossa menomäärärahat olivat 42,365 milj.euroa. Talousarvion toteutuma oli 41,708 milj.euroa. Toteutuneet menot alittivat talousarvion 0,657 milj.euroa. Talousarviossa tulomäärärahoja oli 5,194 milj.euroa ja toteutuma oli 5,509 milj.euroa. Tulot ylittivät talousarvion 0,315 milj.euroa. Nettona (toimintakate) käyttötalous toteutui 0,971 milj.euroa talousarviota suurempana. Talousarvion toteutumaa paransi se, että vuoden aikana menomäärärahoja lisättiin 2 milj.euroa. Ilman tätä lisäystä menojen ylitys oli ollut 1,343 milj.euroa.

Käyttötalouden yksittäisten määrärahojen ylityksiä oli 0,221 milj.euroa. Määrärahojen ylitykset painottuivat opetustoimeen ja teknisiin palveluihin. Tulojen ylityksiä kertyi usean vastualueen osalta. Merkittäviä yksittäisiä poikkeuksellisia eriä ei tilinpäätös sisältänyt.

Kunnan investointien budjetoitu määrä oli 2,499 milj.euroa. Toteutuneet investoinnit olivat 1,162 milj.euroa. Talousarviossa investointituloja ennakotiin kertyvän 0,220 milj.euroa ja toteutuma oli 0,020 milj.euroa. Investointien nettomenoksi jäi 1,142 milj.euroa. Investointeihin varatuista määrärahoista käytettiin vain 46,5 %. Investointimäärärahojen ylityksiä ei juurikaan ollut.

Vesilaitos

Vesilaitoksen tulos on 52.481,42 euroa ylijäämäinen (ed. v. 70.238,18 euroa). Tulokseen ei sisälly kunnan jäännöspääoman korkoa. Laitoksen liikevaihto aleni 2,1 %. Laitoksen kokonaiskustannukset olivat edellisen vuoden tasossa. Lähinnä henkilöstökulut alenivat mutta palvelujen ostot kasvoivat. Laitoksen myymän veden määrä 206.839 m³ (ed.v. 214.564 m³) ja se aleni 3,2 %. Laskutetun jäteveden määrä oli 143.605 m³. Tilinpäätöksessä ei kerrota käsitellyn jäteveden määrää. Aikaisempina vuosina käsitellyn jäteveden määrä on ollut suuri suhteessa myytyyn vesimäärään. Vesilaitoksen kustannuksista n. 33 % muodostuu poistoista. Peruspääomalle ei makseta sisäistä korkoa. Vesilaitoksen osalta tulee selvittää tarkemmin lähivuosien investointitarpeet.

Vesilaitoksen tuloksen kehitys:

5. Yhteenveto

Vuoden 2019 tilinpäätös on tulokseltaan toteutunut pahinta ennakointia paremmin. Loppuvuodesta tulosodotus oli selvästi yli milj.euroa alijäämää. Nyt toteutunut tulos oli 0,828 milj.euroa alijäämäinen. Tulosta heikensi verokorttiuudistus ja tulorekisterin käyttöön otto valtion taholta. Kuntien verotulojen kertymässä on viive. Toinen tekijä oli sote-menojen kasvu ja toteutuminen reilusti yli alkuperäisen talousarvion. Sote-menojen kasvu oli 0,475 milj.euroa. Edelliseen vuoteen kasvu ei ollut merkittävä, mutta talousarviossa oli varauduttu vain 23,3 milj.euron menotasoon. Muutoin talousarvio toteutui hyvin. Verotulot ja valtionosuudet kääntyivät hienoiseen kasvuun edellisen vuoden pudotuksen jälkeen. Niiden taso on kuitenkin sen verran matala, että ne eivät ole riittäneet talouden tasapainotukseen toivotulla tavalla. **Essoten menojen kasvun pysäyttämiseksi tulee kunnan ja muiden jäsenkuntien saada selkeämpi ote.**

Kunnan talous on edelleen tasapainossa, vaikka nyt toteutuikin alijäämäinen tilinpäätös. Ylijäämää on kertynyt yhteensä 5,15 milj.euroa. Asukasta kohden tämä on 961 euroa/asukas. Kertynyt ylijäämä muodostaa puskuria mahdollisesti heikommillekin toimintavuosille. Tämä todella heikko vuosi voi realisoitua jo vuonna 2020 koronaviruksen vuoksi. Talous on kääntymässä taantumaan. Kunnan asukaskohtainen lainamäärä on n. 800 euroa/asukas yli maan keskitason. Nykyisellä korkotasolla lainan pitäminen ei ole kallista, mutta se sisältää riskiä. Kunnan investointitahti pitäisi pystyä toteuttamaan siten, että lisävelkaantumiselta vältytään. Tulevina vuosina kunnan taloudellista kantokykyä arvioidaan myös konsernin näkökulmasta. Konsernitasollakin kunnan talous on kohtuullisessa kunnossa. Konsernialijäämää ei ole merkittävä mutta se on kasvamassa.

Kunnan strategia on vahvistettu vuosiksi 2017-2021. Strategiassa asetettuja tavoitteita toteutetaan vuosittain talousarvion kautta. Strategiset tavoitteet ovat pitemmän aikavälin tavoitteita. **Tulevissa talousarvioissa ja tilinpäätöksissä strategian toteutuminen tullee paremmin konkretisoitumaan. Toiminnallisen tehokkuuden mittaamista kertovaa suorite- ja kustannustietoa tulisi esittää nyt laajemmin sekä talousarviossa että tilinpäätöksessä.**

Kuntataloudelle valtiontalouden kehitys on jatkuva epävarmuustekijä. Kuntien talouden kehitys on valtionvallan toimesta tiedostettu. Siihen on pyritty vastaamaan jo vuoden 2020 valtionosuuksissa. Koronaviruksen aiheuttamat seuraukset taloudelle ovat vielä arvailujen varassa, mutta verotulojen kertymään se tulee vaikuttamaan välittömästi. Valtion puolelta on tarkoitus korottaa kuntien jako-osaa yhteisöverotuloista. Missä määrin tämä riittää paikkaamaan tilannetta ja vielä arvailujen varassa.

Aleneva väestön määrä johtaa siihen, että palvelujen tuottamista joudutaan jatkuvasti sopeuttamaan talouden realiteetteihin. Valtakunnallisesti on aloitettu uudelleen sote-palvelujen uudistusta viemään eteenpäin. Muutoksia on odotettavissa vasta vuoden 2023 alusta. Palvelujen tuotantoa halutaan yleisesti suuremmille yksiköille.

Askeleena sote-toimintojen siirtoon maakunnalle tai jollekin vastaavalle organisaatiolle oli vuoden 2017 alussa perustettu ESSOTE. Kunnan peruspalvelujen järjestäminen siirrettiin vuoden alusta em. organisaatiolle. Kunta vastaa vain käyttämiensä palvelujen mukaisesti rahoituksesta. **Jatkossa merkittävimmät riskit kohdistunevat kunnan sote-käytössä olevaan kiinteistökantaa ja erityisesti terveyskeskusrakennukseen.** Minkälainen vastuu pitemmän päälle kunnalle jää em. kiinteistöistä.

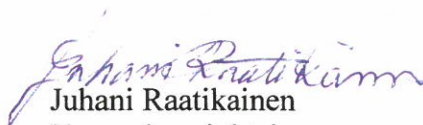
Kunnan väkiluvun pysyttäminen nykyisellään tai sen kasvattaminen on edelleenkin yksi tärkeimmistä kunnan tavoitteista. Vähenevällä asukasmäärällä on vaikea rahoittaa väestön ikääntymisen mukanaan tuomia kustannuksia.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kunnan taloutta on kokonaisuudessaan hoidettu valtuuston päätösten mukaisesti. Talousarvion toteutumaa on seurattu ajantasaisesti. Valtuuston määrittämät toiminnalliset tavoitteet on saavutettu kohtuullisen hyvin. Välitöntä alijäämän kattamistarvetta ei ole.

Kangasniemellä 19 päivänä toukokuuta 2020

Matti Tulla
Puheenjohtaja

Juhani Raatikainen
Varapuheenjohtaja

Marjo Heikkinen

Petri Pylvänäinen

Mervi Savolainen